

LSOM

Life stories of mobility

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ
ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ
ΕΡΕΥΝΑΣ
ΣΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ

ΕΛΙΔΕΚ.
Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας & Καινοτομίας

Το έργο

Το έργο με τίτλο «Ιστορίες ζωής: Έλληνες μετανάστες υψηλής ειδίκευσης και νέοι υψηλής μόρφωσης στοχάζονται για τη μετανάστευση» ("Life Stories of Mobility: Greek professional migrants and well-educated young adults pondering migration" - LSOM) χρηματοδοτήθηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (έργο HFRI-FM17-2376, Επιστημονική Υπεύθυνη: Καθηγήτρια Φιλία Ίσαρη) στο πλαίσιο της «της Προκήρυξης ερευνητικών έργων ΕΛΙΔΕΚ για μέλη ΔΕΠ και ερευνητές/ερευνήτριες και την προμήθεια ερευνητικού εξοπλισμού μεγάλης αξίας» και υλοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Εργαστηρίου Ποιοτικής Έρευνας στην Ψυχολογία και την Ψυχική Υγεία, Τμήμα Ψυχολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Το παρόν ερευνητικό πρόγραμμα μελέτησε την κινητικότητα νέων επιστημόνων και επαγγελματιών υψηλής εξειδίκευσης. Υιοθέτησε μια ψυχοκοινωνική και πολιτισμική οπτική με σκοπό τη διερεύνηση του λεγόμενου Brain Drain - Brain Gain, δηλαδή των κινητικών και μερικές φορές κοσμοπολίτικων βίων των Ελληνικής καταγωγής, νέων ενηλίκων και υψηλής ειδίκευσης επαγγελματιών που είτε έχουν εγκατασταθεί είτε βρίσκονται σε θέση να αποφασίσουν που να εγκατασταθούν, στην Ελλάδα ή το εξωτερικό.

Ειδικότερα διερεύνησε τέσσερις ομάδες ανθρώπων: (α) Φοιτητές/τριες πανεπιστημίου (προπτυχιακό επίπεδο) που σκέφτονται να φύγουν από την Ελλάδα και να εγκατασταθούν στο εξωτερικό, (β) Φοιτήτριες/ές που σπουδάζουν στο εξωτερικό (μεταπτυχιακό, διδακτορικό επίπεδο) και σκέφτονται να επιστρέψουν στην Ελλάδα ή να εγκατασταθούν σε άλλη χώρα, (γ) Επαγγελματίες υψηλής ειδίκευσης που έχουν εγκατασταθεί στο εξωτερικό και δ) Επαγγελματίες υψηλής ειδίκευσης που επέστρεψαν στην Ελλάδα μετά από διαβίωση και εργασία στο εξωτερικό.

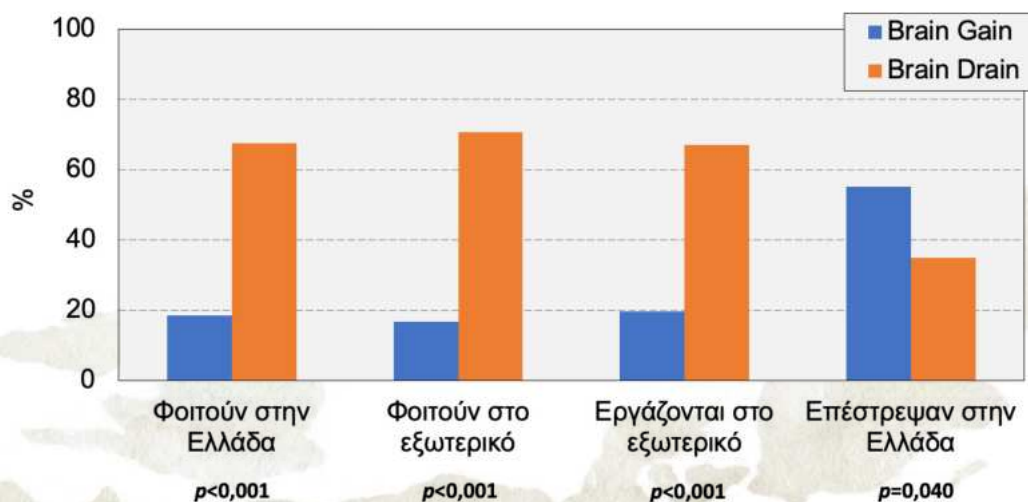
Αξιοποίησε ένα μικτό, πολυτροπικό ερευνητικό σχεδιασμό (α) αφηγηματικές συνεντεύξεις που ενσωματώνουν οπτικές μεθόδους και σχετικά ποσοτικά ερωτηματολόγια) για να μελετήσει αυτές τις ομάδες ανθρώπων, αποσκοπώντας να συλλάβει α) τις ιστορίες ζωής, τις εμπειρίες, τις δράσεις, τα συναισθήματα, τις προκλήσεις, τις ευαλωτότητες, στις ανάγκες, τις ελπίδες και τις προσδοκίες τους· β) τους τρόπους που δικαιολογούν και κατανοούν την απόφαση μετακίνησής τους (μετανάστευση, παλιννόστηση, παραμονή)· γ) τους παράγοντες που λειτουργούν ως κίνητρα ώθησης ή αποτροπής της κινητικότητας· δ) τις κατασκευές της ταυτότητας (ενδ. εθνική, ευρωπαϊκή, οικογενειακή) και το αίσθημα του «ανήκειν».

Στόχος του προγράμματος ήταν να ανταποκριθεί στην ανάγκη για συστηματική έρευνα και επιστημονικά τεκμηριωμένη γνώση στο πεδίο των κοινωνικών επιστημών σχετικά με το φαινόμενο της κινητικότητας νέων επιστημόνων και επαγγελματιών υψηλής ειδίκευσης, έτσι ώστε να μπορούν να ληφθούν τεκμηριωμένες αποφάσεις σχετικά με την κρατική πολιτική, τις ψυχοκοινωνικές υπηρεσίες, τα πανεπιστήμια και άλλους σχετικούς φορείς.

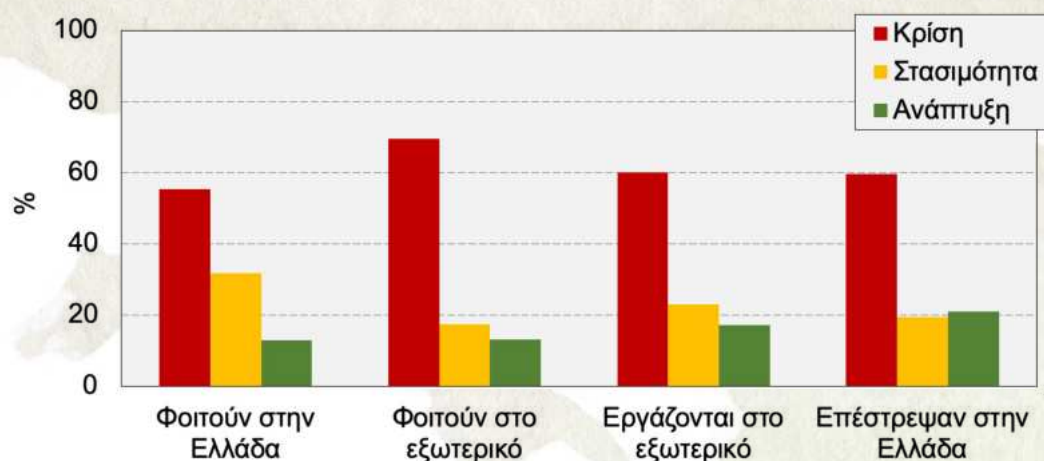
Ερευνητικά Ευρήματα

Τόσο τα ποσοτικά όσο και τα ποιοτικά αποτελέσματα της έρευνας LSOM ανέδειξαν την κινητικότητα των νέων ενηλίκων και υψηλής ειδίκευσης επαγγελματιών - το αποκαλούμενο “brain-drain-brain gain” – ως ένα πολυδιάστατο, σύνθετο, δυναμικό και πολυσχιδές φαινόμενο.

Brain Drain/Brain Gain ως προς την ομάδα κινητικότητας

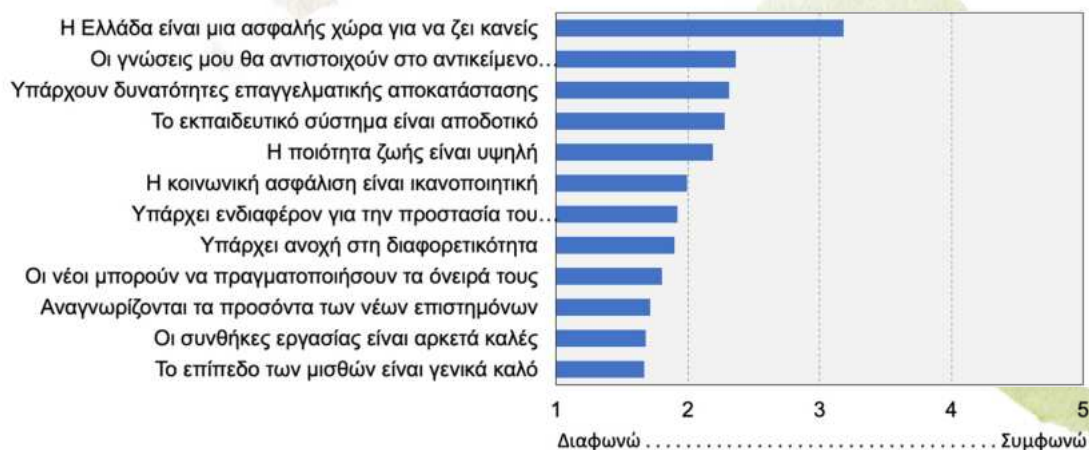

Πρόβλεψη των ομάδων κινητικότητας σχετικά με το μέλλον της Ελλάδας

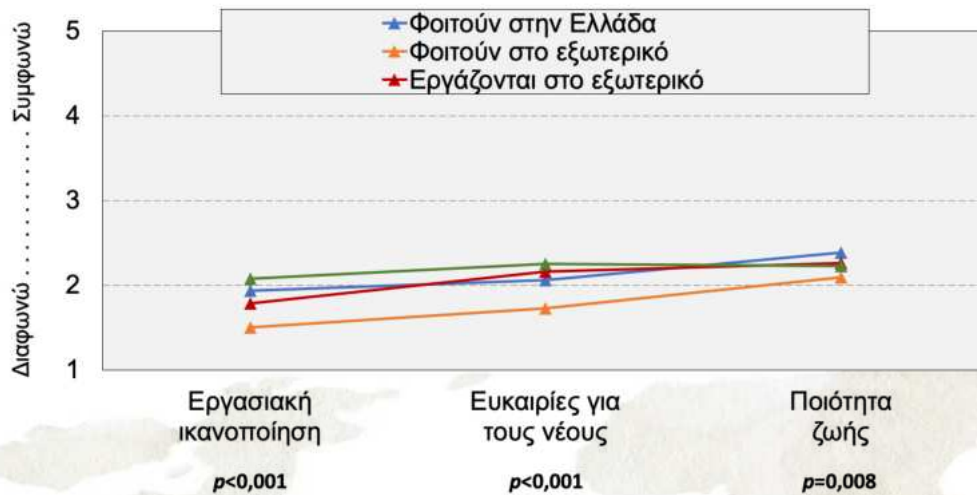

$p = 0,027$

Αξιολόγηση των συνθηκών στην Ελλάδα

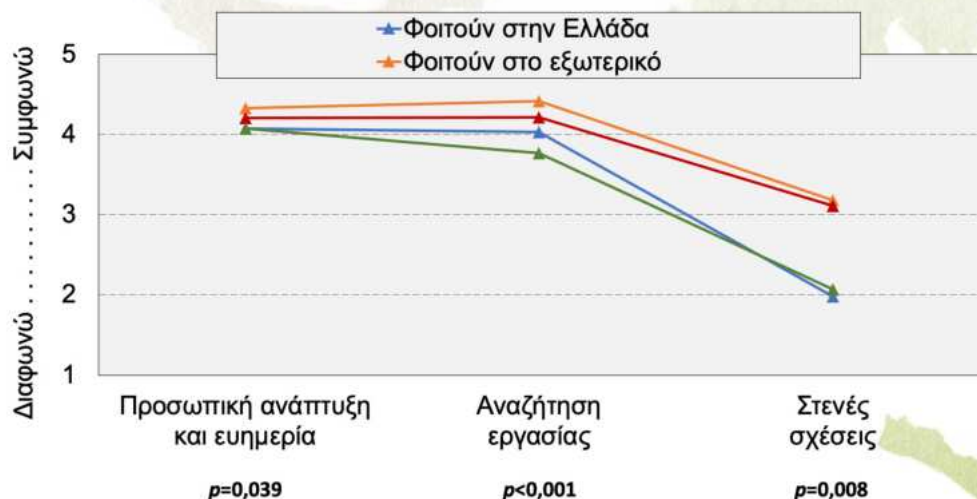
Αξιολόγηση των συνθηκών στην Ελλάδα ανά ομάδα κινητικότητας

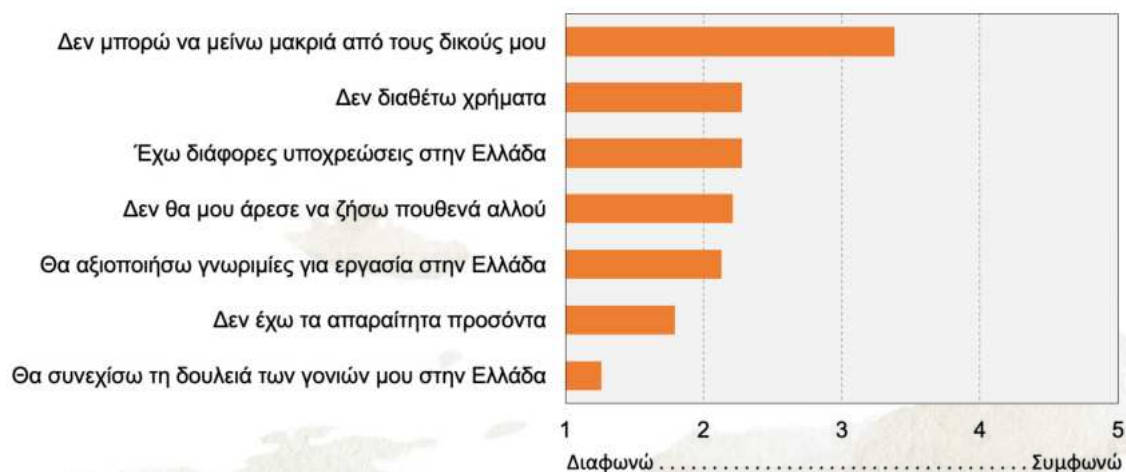
Παράγοντες ώθησης της κινητικότητας

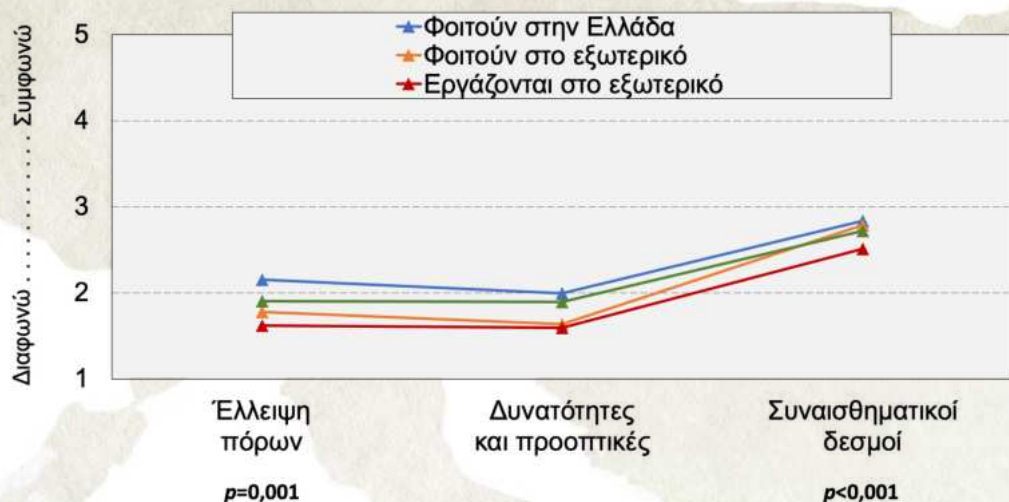
Παράγοντες ώθησης της κινητικότητας ανά ομάδα κινητικότητας

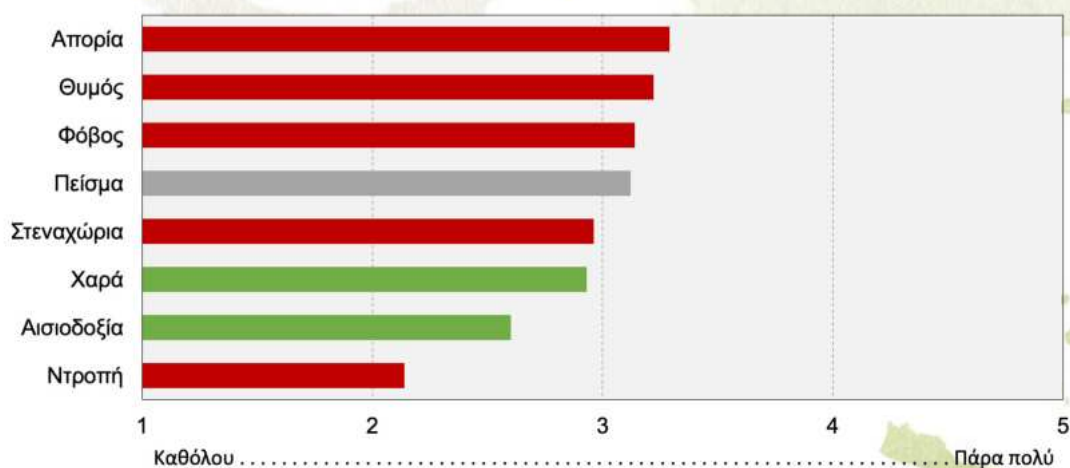
Παράγοντες αποτροπής της κινητικότητας

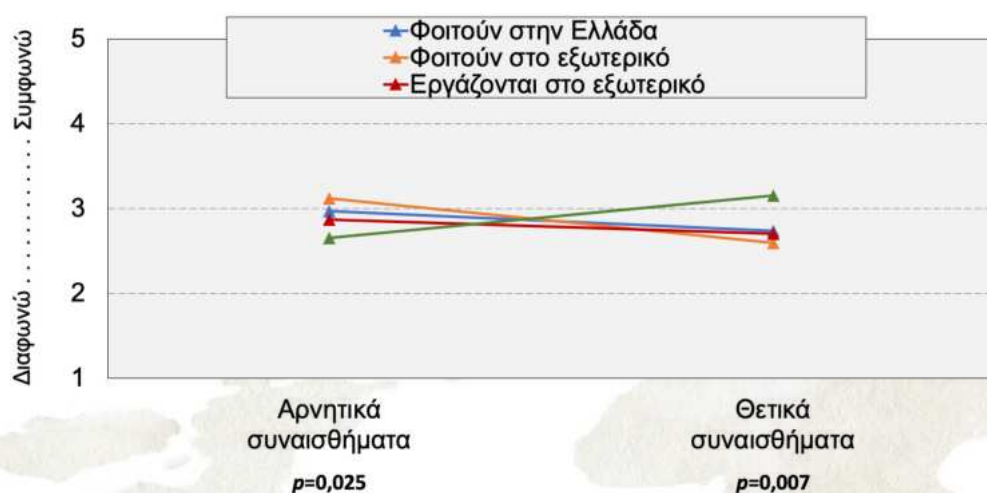
Παράγοντες αποτροπής της κινητικότητας ανά ομάδα κινητικότητας

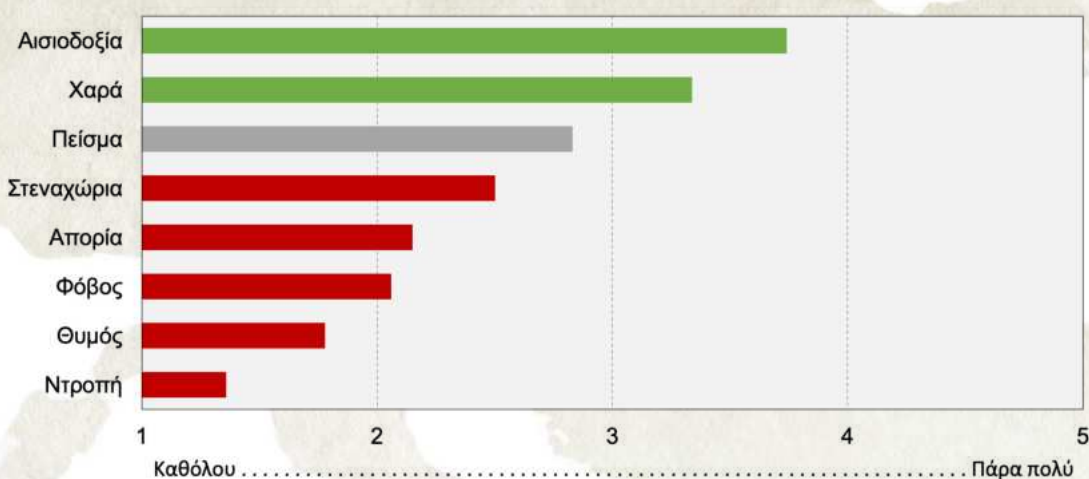
Συναισθήματα για το μέλλον στην Ελλάδα

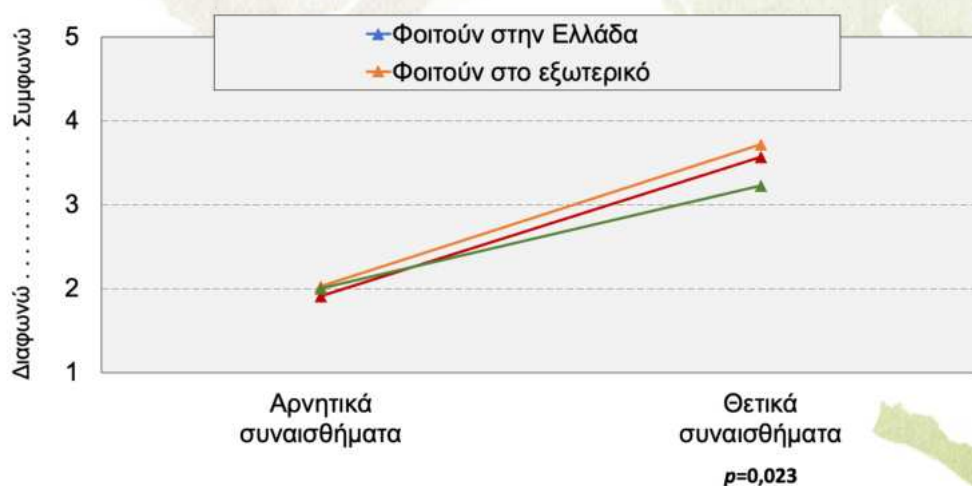
Συναισθήματα για το μέλλον στην Ελλάδα ανά ομάδα κινητικότητας

Συναισθήματα για το μέλλον στο εξωτερικό

Συναισθήματα για το μέλλον στο εξωτερικό ανά ομάδα κινητικότητας

Στατιστική πρόβλεψη **Brain Drain** (% εξηγούμενης διασποράς)

	Φοιτούν Ελλάδα	Φοιτούν εξωτερικό	Εργάζονται εξωτερικό	Επέστρεψαν Ελλάδα
1.Δημογραφικά στοιχεία	0,9*	0,6	0,0	2,5
2.Συνθήκες στην Ελλάδα	14,5***	14,3**	9,5+	24,5***
3.Παράγοντες ώθησης-αποτροπής	32,6***	39,0***	51,0***	40,5***
4.Συναισθήματα για το μέλλον	2,6***	7,1**	7,8**	2,0
5.Προσωπικότητα/Αξίες	3,2**	7,3**	0,9	1,5
Σύνολο	53,8***	68,2***	69,2***	70,9***

+ $p < 0,10$. * $p < 0,05$. ** $p < 0,01$. *** $p < 0,001$.

Στατιστική πρόβλεψη **Brain Gain** (% εξηγούμενης διασποράς)

	Φοιτούν Ελλάδα	Φοιτούν εξωτερικό	Εργάζονται εξωτερικό	Επέστρεψαν Ελλάδα
1.Δημογραφικά στοιχεία		0,2	1,1	3,5
2.Συνθήκες στην Ελλάδα		24,5***	14,0*	29,0***
3.Παράγοντες ώθησης-αποτροπής		35,0***	29,7**	38,8***
4.Συναισθήματα για το μέλλον		4,5**	17,4***	3,4*
5.Προσωπικότητα/Αξίες		6,9**	7,3*	5,6*
Σύνολο		71,2***	69,4***	80,3***

+ $p < 0,10$. * $p < 0,05$. ** $p < 0,01$. *** $p < 0,001$.

Προβλεπτικοί παράγοντες **Brain Drain**: Αξιολόγηση των συνθηκών στην Ελλάδα

	Φοιτούν Ελλάδα	Φοιτούν εξωτερικό	Εργάζονται εξωτερικό	Επέστρεψαν Ελλάδα
Εργασιακή ικανοποίηση	σ.α.	-0,33**	-0,25+	σ.α.
Ευκαιρίες για τους νέους	-0,33***	σ.α.	σ.α.	-0,39**
Ποιότητα Ζωής	-0,09+	σ.α.	σ.α.	n.s.

+ $p < 0,10$. * $p < 0,05$. ** $p < 0,01$. *** $p < 0,001$.

Προβλεπτικοί παράγοντες Brain Drain: Παράγοντες ώθησης, αποτροπής και προθέσεων

	Φοιτούν Ελλάδα	Φοιτούν εξωτερικό	Εργάζονται εξωτερικό	Επέστρεψαν Ελλάδα
Παράγοντες ώθησης				
Προσωπική ανάπτυξη και ευημερία	+0,13**	σ.α.	+0,21 ⁺	σ.α.
Αναζήτηση εργασίας	+0,35***	σ.α.	+0,19 ⁺	+0,22 ⁺
Στενές σχέσεις με το εξωτερικό	σ.α.	+0,19 ⁺	σ.α.	σ.α.
Παράγοντες αποτροπής				
Συναισθηματικοί δεσμοί με την Ελλάδα	-0,33***	-0,41***	-0,33**	-0,30**
Δυνατότητες-προοπτικές στην Ελλάδα	-0,11**	+0,19 ⁺	-0,17 ⁺	σ.α.
Παράγοντες προθέσεων				
Κοινωνική νόρμα/Σημαντικοί άλλοι				
Ηθική υποχρέωση		σ.α.	+0,29**	+0,37**
Προσλαμβανόμενος έλεγχος		+0,24 ⁺	σ.α.	σ.α.

Προβλεπτικοί παράγοντες Brain Drain: Συναισθήματα για το μέλλον

	Φοιτούν Ελλάδα ¹	Φοιτούν εξωτερικό ²	Εργάζονται εξωτερικό ²	Επέστρεψαν Ελλάδα ²
Αρνητικά συναισθήματα	σ.α.	σ.α.	-0,19 ⁺	σ.α.
Θετικά συναισθήματα	-0,21***	+0,27**	+0,24 ⁺	σ.α.

¹ Συναισθήματα για το μέλλον στην Ελλάδα.

² Συναισθήματα για το μέλλον στο εξωτερικό.

+ $p < 0,10$. * $p < 0,05$. ** $p < 0,01$. *** $p < 0,001$.

Προβλεπτικοί παράγοντες Brain Drain: Προσωπικότητα, αξίες, ικανότητες

Φοιτούν Ελλάδα	+ Επαγγελματική αυτοαποτελεσματικότητα, Διαπολιτισμική επάρκεια, Ευρωπαϊκή κατασκευή εαυτού, Σχετική αποστέρηση - Ταξική κατασκευή εαυτού
Φοιτούν εξωτερικό	+ Αξίες αυτοέκφρασης, Προδιάθεση για ελπίδα - Αξίες ασφάλειας
Εργάζονται εξωτερικό	σ.α.
Επέστρεψαν Ελλάδα	σ.α.

Προβλεπτικοί παράγοντες Brain Gain: Αξιολόγηση των συνθηκών στην Ελλάδα

	Φοιτούν Ελλάδα	Φοιτούν εξωτερικό	Εργάζονται εξωτερικό	Επέστρεψαν Ελλάδα
Εργασιακή ικανοποίηση		+0,40**	σ.α.	+0,29*
Ευκαιρίες για τους νέους		σ.α.	σ.α.	+0,26*
Ποιότητα Ζωής		σ.α.	-0,24*	σ.α.

+p < 0,10. *p < 0,05. **p < 0,01. ***p < 0,001.

Προβλεπτικοί παράγοντες Brain Gain: Παράγοντες ώθησης, αποτροπής και προθέσεων

	Φοιτούν Ελλάδα	Φοιτούν εξωτερικό	Εργάζονται εξωτερικό	Επέστρεψαν Ελλάδα
Παράγοντες ώθησης				
Προσωπική ανάπτυξη και ευημερία		σ.α.	σ.α.	+0,24*
Αναζήτηση εργασίας		σ.α.	-0,23*	-0,20*
Στενές σχέσεις με το εξωτερικό		-0,18*	σ.α.	-0,18*
Παράγοντες αποτροπής				
Συναισθηματικοί δεσμοί με την Ελλάδα		+0,42***	+0,30*	+0,31**
Δυνατότητες-προοπτικές στην Ελλάδα		-0,17*	σ.α.	σ.α.
Παράγοντες προθέσεων				
Κοινωνική νόρμα/Σημαντικοί άλλοι		σ.α.	0,21+	σ.α.
Ηθική υποχρέωση		+0,15*	0,21+	+0,26**
Προσλαμβανόμενος έλεγχος		σ.α.	σ.α.	+0,14*

Προβλεπτικοί παράγοντες Brain Gain: Συναισθήματα για το μέλλον

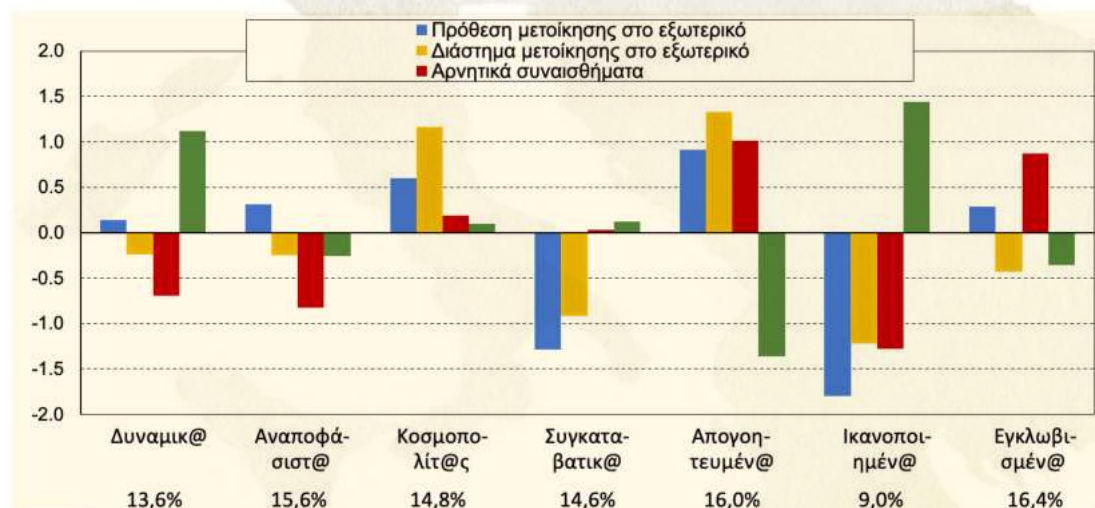
	Φοιτούν Ελλάδα	Φοιτούν εξωτερικό ¹	Εργάζονται εξωτερικό ¹	Επέστρεψαν Ελλάδα ¹
Αρνητικά συναισθήματα		σ.α.	-0,19*	σ.α.
Θετικά συναισθήματα		+0,30**	+0,59***	+0,21*

¹ Συναισθήματα για το μέλλον στην Ελλάδα.
+p < 0,10. *p < 0,05. **p < 0,01. ***p < 0,001.

Προβλεπτικοί παράγοντες **Brain Gain**: Προσωπικότητα, αξίες, ικανότητες

Φοιτούν Ελλάδα	
Φοιτούν εξωτερικό	+ Αξίες διαπροσωπικών σχέσεων - Προδιάθεση για ελπίδα
Εργάζονται εξωτερικό	+ Αξίες κοινωνικής αναγνώρισης
Επέστρεψαν Ελλάδα	- Πεποιθήσεις αυτοαξίας και ικανοτήτων

Προφίλ (συστάδες) προπτυχιακών φοιτητών ως προς την πρόθεση κινητικότητας και τα συναισθήματα

Προφίλ (συστάδες) προπτυχιακών φοιτητών ως προς την πρόθεση κινητικότητας και τα συναισθήματα

ΔΥΝΑΜΙΚΕΣ/ΟΙ (13,6%)

- Μέτρια πρόθεση να φύγουν για σύντομο διάστημα.
- Θετικά συναισθήματα για το μέλλον στην Ελλάδα.
- Υψηλή ικανοποίηση από τις ακαδημαϊκές σπουδές.
- Αξιολογούν πιο θετικά τις συνθήκες στην Ελλάδα.
- Υψηλή εσωτερική έδρα ελέγχου, χαμηλή σχετική αποστέρηση.

ΑΝΑΠΟΦΑΣΙΣΤΕΣ/ΟΙ (15,6%)

- Έχουν μέτρια πρόθεση να φύγουν.
- Έλλειψη αρνητικών συναισθημάτων, σχετικά μέτρια θετικά συναισθήματα.
- Μέτρια ικανοποίηση από τη ζωή, παράγοντας ώθησης η ποιότητα ζωής.

ΚΟΣΜΟΠΟΛΙΤΕΣ/ΤΙΣΣΕΣ (14,8%)

- Υψηλή πρόθεσης μετοίκησης.
- Μέτρια θετικά και αρνητικά συναισθήματα.
- Υψηλή διαπολιτισμική επαφή και διαπολιτισμική επάρκεια.
- Παράγοντας ώθησης οι καλύτερες εργασιακές προοπτικές.

ΣΥΓΚΑΤΑΒΑΤΙΚΕΣ/ΟΙ (14,6%)

- Χαμηλή πρόθεση μετοίκησης.
- Μέτρια θετικά και αρνητικά συναισθήματα.
- Χαμηλή διαπολιτισμική επαφή.
- Μάλλον χαμηλή αξιολόγηση συνθηκών στην Ελλάδα, μέτρια ικανοποίηση από τη ζωή.
- Χαμηλή εσωτερική έδρα ελέγχου, υψηλός εξωτερικός έλεγχος.

ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΜΕΝΕΣ/ΟΙ (16%)

- Η υψηλότερη πρόθεση μετοίκησης.
- Έντονα αρνητικά συναισθήματα, έλλειψη θετικών συναισθημάτων για το μέλλον στην Ελλάδα.
- Αρνητική αξιολόγηση των συνθηκών ζωής στην Ελλάδα, της οικονομίας της χώρας και της προοπτικής του εισοδήματός τους.
- Χαμηλή ακαδημαϊκή ικανοποίηση, χαμηλή ικανοποίηση από τη ζωή.
- Υψηλή διαπολιτισμική επάρκεια, παράγοντες ώθησης η καλύτερη ποιότητα ζωής και η εργασία.

ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ/ΟΙ (9%)

- Η χαμηλότερη πρόθεση μετοίκησης.
- Έντονα θετικά συναισθήματα για το μέλλον στην Ελλάδα, έλλειψη αρνητικών συναισθημάτων.
- Η θετικότερη αξιολόγηση των συνθηκών στην Ελλάδα.
- Παράγοντες αποτροπής οι δεσμοί με την Ελλάδα, η έλλειψη πόρων και η χαμηλότερη διαπολιτισμική επάρκεια.

ΕΓΚΛΩΒΙΣΜΕΝΕΣ/ΟΙ (16,4%)

- Μέτρια πρόθεση μετοίκησης για σχετικά μικρό διάστημα.
- Αρνητικά συναισθήματα για το μέλλον τους στην Ελλάδα.
- Παράγοντες ώθησης οι καλύτερες ευκαιρίες εργασίας και αποτροπής η ανεπάρκεια.
- Χαμηλή επαγγελματική αυτοαποτελεσματικότητα, υψηλή σχετική αποστέρηση, εξωτερική έδρα ελέγχου.

1η ομάδα

Προπτυχιακοί φοιτητές και φοιτήτριες που στοχάζονται για τη μετακίνηση ή μη στο εξωτερικό

Τα συμμετέχοντα άτομα μίλησαν για τα χρόνια σπουδών τους στην Ελλάδα και τις σκέψεις τους για συνέχιση των σπουδών στο εξωτερικό. Η πλειοψηφία είναι θετικά διακείμενοι στην ιδέα του εξωτερικού, αν και εμφανίζουν μία αμφιθυμία ή μία δυσκολία στην οριστικοποίηση μίας απόφασης και στην πραγματοποίησή της. Μέσα από τις αφηγήσεις τους η Ελλάδα προβάλλεται με μελανά χρώματα σε οτιδήποτε αφορά την πολιτική και εργασιακή ζωή και οργάνωση, ενώ για οτιδήποτε αφορά το κλίμα και τον τρόπο ζωής είναι σαν να επαναλαμβάνουν την στερεοτυπική εικόνα που υπάρχει για την Ελλάδα ως προς το ωραίο κλίμα, τον ήλιο, τη θάλασσα και τη χαλαρή νοοτροπία του κόσμου.

Δημογραφικά στοιχεία

20 άτομα

11 γυναίκες και 9 άντρες

20 έως 28 ετών

Αντικείμενα σπουδών: Πληροφορική, Ψυχολογία, Φιλολογία, Διοίκηση τουρισμού, Φυσική, Γεωπονική, Ιστορικό-Αρχαιολογικό, Πολιτική μηχανική, Γεωγραφία, Γυμναστική Ακαδημία, Οινολογία

ΕΛΛΑΔΑ

Αρνητικά

- Συνθήκες και όροι εργασίας,
- Επιστημονική έρευνα,
- Ευρύτερη κρατική οργάνωση και λειτουργία,
- Νοοτροπία

Θετικά

- Ωραίο κλίμα,
- Τρόπος ζωής και διασκέδασης,
- Φίλοι και οικογένεια

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Αρνητικά

- Απόσταση από φίλους και οικογένεια

Θετικά

- Συνθήκες και όροι εργασίας,
- Επιστημονική έρευνα,
- Ευρύτερη κρατική οργάνωση και λειτουργία,
- Νοοτροπία

Φεύγω, γιατί στο εξωτερικό θα έχω ένα καλύτερο μέλλον.

- “Πώς λέμε η Αμερική είναι χώρα της ευκαιρίας ας πούμε. Αυτό. Δεν μπορώ να είμαι στην Ελλάδα από τη στιγμή που ξέρω πως στην Ελλάδα θα μου βγει η ψυχή για να προσπαθήσω να κάνω το όνειρό μου” [#A5]

Επιστήμη

- «...κατά κύριο λόγο εγώ που θέλω να φύγω είναι ότι [στο εξωτερικό] υπάρχει μεγαλύτερη ποικιλία σε ερευνητικά κέντρα, καλύτερες χρηματοδοτήσεις, καλύτερα λεφτά, δηλαδή φαίνεται ότι δίνουν χρήματα για τον επιστημονικό τομέα σε αυτό που είμαι εγώ. Ενώ εδώ στην Ελλάδα είναι λίγο πιο κακά τα πράγματα.» [#A9]

Νοοτροπία

- “... αφορολόγητο, μαύρο εισόδημα... η φοροδιαφυγή είναι κάτι νορμάλ εδώ...” #A4
- “Γενικά δεν μου άρεσε ποτέ ότι ασχολείται ο ένας με τον άλλον... Τι κάνει ο ένας, τι κάνει ο άλλος... Νομίζω ότι είναι ο πιο σημαντικός λόγος που σκέφτομαι ότι θέλω να φύγω από την Ελλάδα...” #A14

2η ομάδα

Μεταπτυχιακοί και διδακτορικοί φοιτητές και φοιτήτριες στο εξωτερικό

Οι αφηγήσεις των συμμετεχόντων της δεύτερης ομάδας χαρακτηρίζονται από επιμέρους ιστορίες μετάβασης και ταχύρρυθμης ενηλικίωσης κατά τη διάρκεια της πρωτόγνωρης εμπειρίας της ζωής στο εξωτερικό. Ειδικότερα, έχουμε αφηγήσεις που αφορούν τους λόγους που ώθησαν τους νεαρούς ενηλίκους στην απόφαση να συνεχίσουν τις σπουδές τους στο εξωτερικό (εσωτερική παρώθηση, κινητοποίηση από οικείους και καθηγητές, κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες), αφηγήσεις σχετικά με την επαφή με το διαφορετικό (προκλήσεις και θετικά στοιχεία), και αφηγήσεις αναφορικά με το ενδεχόμενο ή όχι της επιστροφής τους στην Ελλάδα μετά το πέρας των σπουδών (με κυρίαρχο το αίσθημα της αμφιθυμίας).

Δημογραφικά στοιχεία

20 άτομα, 14 γυναίκες και 6 άντρες
22 έως 28 ετών

Μεταπτυχιακές σπουδές: 9

Διδακτορικές σπουδές: 11

Αντικείμενα σπουδών: Αρχιτεκτονική, Φαρμακευτική, Πληροφορική, Γεωγραφία, Οικονομικά, Μηχανολόγων-μηχανικών, Οδοντιατρική, Καλών τεχνών, Παιδαγωγικά, Αρχαιολογία-Παλαιογενετική, Business Development & entrepreneurship, Μουσική

Χώρες μετακίνησης: Σουηδία, Αγγλία, Αμερική, Γερμανία, Ολλανδία, Φιλανδία, Ελβετία, Ισπανία

Ιστορίες μετάβασης και ταχύρρυθμης ενηλικίωσης

Απόφαση φυγής	Η εμπειρία της μετάβασης	Η ζωή στο εξωτερικό: βιώνοντας το διαφορετικό	Αίσθημα ευεξίας	Το μέλλον
Οι κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες στην Ελλάδα Εσωτερική κινητοποίηση Ο δυναμικός ρόλος του πλαισίου (ο μικρός τόπος, η ενθάρρυνση της οικογένειας/των καθηγητών, η εμπειρία Erasmus) Προσωπική/συντροφική σχέση στο εξωτερικό	Συναισθήματα πριν και κατά τη μετάβαση στο εξωτερικό (π.χ. άγχος, φόβος) Η ανάγκη για αυτοφροντίδα στο εξωτερικό	<u>Προκλήσεις:</u> Γλώσσα, διαφορετικό εκπαιδευτικό σύστημα, το αίσθημα του ξένου, κοινωνικές σχέσεις, κλιματικές συνθήκες, διακρίσεις στη βάση της εθνικής καταγωγής, δυσκολία εύρεσης εργασίας <u>Θετικές εμπειρίες:</u> Σχέση με το φυσικό περιβάλλον, θεσμική οργάνωση και συνθήκες εργασίας, πολυπολιτισμικότητα, ψυχική ανθεκτικότητα	Βρίσκεται στο εξωτερικό Απουσιάζει στο εξωτερικό Διαρκής αναζήτηση και στόχος	Επαναπατρισμός για λόγους προσωπικών δεσμών Μόνιμη παραμονή στο εξωτερικό Το δίλημμα: μένω ή επιστρέφω;

Απόφαση Φυγής: Προσωπικά και χαρακτηριστικά στοιχεία

- "... ποτέ δεν μου άρεσε να κάθομαι στα αυγά μου και απλά να περνάω τα μαθήματα, ήθελα να ασχολούμαι πάντα με το κάτι παραπάνω... Δεν ήμουν έτοιμος να πάω να δουλέψω, όχι από την πλευρά του τεχνικού ας πούμε aspect, αλλά ήθελα να μάθω επιπλέον πράγματα και λέω πώς το κάνουμε αυτό, τι με ενδιαφέρει, με ενδιαφέρει [αυτό]. Πού θα το κάνουμε αυτό; Σε πανεπιστήμια τα οποία έχουν καλά προγράμματα για αυτό. Σε ποιους καθηγητές; Θα ψάξω. Λοιπόν, καταλήγω στο παλαιότερο και κατά τη γνώμη μου σημαντικότερο εργαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών." #B10

Η ζωή στο εξωτερικό-Προκλήσεις: Αίσθημα του ξένου και της ταυτότητας/ανήκειν

- "...εδώ είμαι ξένος, εδώ είμαι ξένος. Και αυτό μου το είπε ένας καθηγητής μου που είχε κάνει μία τριετία στη Γαλλία...και μου το έχει πει όταν πέρασε η τετραετία, 'Α εσύ τώρα είσαι ξένος και στο εξωτερικό και στην Ελλάδα'... Και λέω, ισχύει." #B15

Το μέλλον-Αμφιθυμία

- "Και με έχεις πιάσει σε μία περίοδο που σκέφτομαι, προσπαθώ να διαλέξω τι θα κάνω μετά και τι σημαίνει, τότε γυρίζω. Γιατί το διδακτορικό... πας για 5 χρόνια και μπορείς να γυρίσεις μετά. Ενώ τώρα αν αποφασίσω να κάτσω έξω, πόσο καιρό θα κάτσω; Γιατί ξαφνικά κάνεις και μία δέσμευση... Πού είναι η ζωή; Είναι εκεί, είναι εδώ;" #B3

Το μέλλον-Μένω στο Εξωτερικό

- "Δεν το σκέφτηκα καθόλου... Δηλαδή με το που μπήκα στη διαδικασία να κάνω τις αιτήσεις... Είχε τελειώσει το θέμα για μένα, δεν υπήρχε περίπτωση και... η αλήθεια είναι ότι όταν έφυγα, έφυγα με σκοπό να μην ξαναγυρίσω." #B14

Εργαζόμενες και εργαζόμενοι στο εξωτερικό

Τα συμμετέχοντα άτομα μίλησαν για ό,τι τους έκανε να παραμείνουν στο εξωτερικό μετά το τέλος των σπουδών τους, είτε να φύγουν / επιστρέψουν στο εξωτερικό. Αναδεικνύεται ένας συνδυασμός παραγόντων που εμπλέκουν δυσφορία με μία δύσκαμπτη καθημερινότητα (έλλειψη θεσμικής οργάνωσης, αναξιοκρατία, ασυνέπεια, κλπ), προσωπικά χαρακτηριστικά, ψυχολογικούς και προσωπικούς λόγους (αίσθημα ανελευθερίας λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού), καθώς και επαγγελματικές και οικονομικές δυσκολίες. Μίλησαν για τη ζωή στο εξωτερικό και πως απολαμβάνουν την θεσμική οργάνωση, την αξιοκρατία, τις ευκαιρίες, τους καλούς μισθούς και όσα αυτοί επιτρέπουν να έχουν στη ζωή τους (κυρίως ταξίδια), τη σχέση με τη φύση, αλλά και την ιδέα ότι ζουν σε μία πρωτεύουσα του κόσμου. Αλλά και για τα δύσκολα όπως για την έλλειψη των στενών οικογενειακών και φιλικών σχέσεων, του αισθήματος του ανήκειν και της συνεκτικής ταυτότητας, για το κλίμα και το φαγητό.

Ο νόστος είναι και εδώ δεδομένος και εκφράζεται ανοιχτά, όπως επίσης και το δίλημμα ανάμεσα στο «επιστρέφω για τους δικούς μου – μένω για το υψηλό επίπεδο διαβίωσης».

Δημογραφικά στοιχεία

20 άτομα, 12 γυναίκες και 8 άντρες
30 έως 51 ετών

Με μεταπτυχιακές σπουδές: 9

Με διδακτορικές σπουδές: 6

Με μεταδιδακτορικές σπουδές: 1

Αντικείμενα σπουδών: Τουριστικά επαγγέλματα, Ψυχολογία, Οικονομικά, Πολιτικές επιστήμες, Πληροφορική, Πολιτικών μηχανικών, Ηλεκτρολόγων μηχανικών, Ιατρική, Σχεδιασμός λογισμικού/μάνατζμεντ, Φαρμακευτική/έρευνα, Αρχιτεκτονική, Αρωματοποιία, Μάνατζμεντ.

Χώρες μετακίνησης: Αγγλία, Βέλγιο, Ισπανία, Γαλλία, Ολλανδία, Σουηδία, Γερμανία, Αμερική, Ελβετία.

Απόφαση εξόδου	Επιλογή χώρας	Η ζωή στο εξωτερικό		Σχέση με Ελλάδα
Επαγγελματικοί λόγοι	Γλώσσα	<u>Θετικά</u>	<u>Αρνητικά</u>	Επιστροφή: Ίσως/κάποτε/ στη σύνταξη Ναι Όχι
Καθημερινότητα στην Ελλάδα	Κουλτούρα	Εμπειρίες και ευκαιρίες	Εμπειρίες (γενικά, πανδημία)	Οικείοι, φίλοι, οικογένεια
Κοινωνικό-οικονομική κρίση	Οικείοι στη χώρα	Επαγγελματικά-οικονομικά	Επαγγελματικά-οικονομικά	Συναισθήματα και σκέψεις για την Ελλάδα
Παρακίνηση από γονείς και φίλους	Χώρα μεταναστών	Επαφή με τη φύση στην πόλη	Καθημερινότητα (στέγαση, κόστος ζωής, κλπ)	Πρόθεση/επιθυμία τηλε-εργασία
Προηγούμενη μετακίνηση - Erasmus	Προσφερόμενες ευκαιρίες	Καθημερινότητα	Κοινωνικά	
Προσωπικά χαρακτηριστικά		Κοινωνικά - σχέσεις	Συναισθήματα (νοσταλγία, στρες)	
Ψυχολογικοί και προσωπικοί λόγοι		Προσωπικά ζητήματα	Αίσθημα μη ανήκειν, ταυτότητα	
		Συναισθήματα		

Η ζωή στο εξωτερικό-Θετικά: Μητρική λειτουργία του κράτους

- “... εμένα η βοήθεια που έχουμε εδώ, γιατί είμαστε οι τέσσερις μας εδώ [έχουν δύο παιδιά] δεν έχουμε άλλη βοήθεια, η βοήθεια εδώ είναι τα σχολεία, που οι άνθρωποι έχουν... Η κοινωνία έχει σκεφτεί σωστά, ότι δεν μπορούμε να εξαρτόμαστε από άλλους ανθρώπους για να μας μεγαλώσουν τα παιδιά μας, γιατί και οι άλλοι άνθρωποι έχουν μία ζωή να κάνουν και αυτοί. Συν του ότι όπως βλέπουμε, γκρινιάζουν μετά και οι άλλοι άνθρωποι, οι γιαγιάδες και κουράζονται, γιατί άμα κουράζομαι εγώ 40 χρόνων, 67 και 70 χρόνων δεν θα κουράζονται οι άλλοι;” #Γ18, Γαλλία

Η ζωή στο εξωτερικό-Θετικά: Αίσθημα Ελευθερίας

- “Εγώ πρώτη φορά αισθάνθηκα ελεύθερος εδώ, Δηλαδή από όλα αυτά τα βαρίδια.
[πράγματα, αντικείμενα, σχέσεις, ανθρώπους]”
#Γ4, Καναδάς

Η ζωή στο εξωτερικό- Κοσμοπολιτισμός

- “Καμία εθνικότητα, είμαστε άνθρωποι του κόσμου... Το σπίτι μου είναι πάντα εδώ, αλλά έχω κι ένα σπίτι εκεί... έχω δύο σπίτια, είμαι ευλογημένος άνθρωπος. Η Ελλάδα είναι το μπλε μου και η Αγγλία είναι το πράσινο μου. Και εγώ στη ζωή μου χρειάζομαι και τα δύο. Και δεν υπάρχει περίπτωση να μπορέσω να διαλέξω ποιο είναι πιο ωραίο χρώμα. Είναι φανταστικά και τα δύο.”
#Γ1, Αγγλία

Η ζωή στο εξωτερικό-Αρνητικά: Έλλειψη Αξιοκρατίας

- “Πίστευα ότι εδώ στην Αγγλία θα είναι καλύτερα. Δεν είναι. Τα ίδια χάγια είναι... είναι τα ίδια χάγια με την Ελλάδα ακριβώς. Εννοείται ότι εδώ παίζουν ρόλο οι γνωριμίες, ποιος θα σε στηρίξει, ποιος θα σε σπρώξει και τα λοιπά.” #Γ7, Αγγλία

Εργαζόμενες και εργαζόμενοι στο εξωτερικό που επέστρεψαν στην Ελλάδα

Υπάρχουν αφηγήσεις εστιασμένες αποκλειστικά και μόνο στις αρνητικές και εξουθενωτικές πτυχές της εμπειρίας τους, άλλες που εστιάζουν κυρίως στα θετικά, και κάποιες που παραμένουν ισορροπημένες μεταξύ προκλήσεων και ευκαιριών, αρνητικών και θετικών. Κάποιοι νιώθουν ικανοποίηση και ανακούφιση από την επιστροφή τους στην Ελλάδα, κάποιοι διατηρούν ένα ερωτηματικό ως προς την ορθότητα της απόφασής τους αυτής, ενώ κάποιοι δυσκολεύτηκαν ιδιαίτερα με την αντίστροφη διαδικασία προσαρμογής. Ιδιαίτερα ανησυχητικό κρίνεται το εύρημα της ψυχολογικής επιβάρυνσης που βίωσαν αρκετοί από τους συμμετέχοντες, είτε κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στο εξωτερικό, είτε κατά την επιστροφή τους στην χώρα. Ίδιας σημασίας και βαρύτητας κρίνεται και η – πολλές φορές – παρορμητική απόφαση κάποιων συμμετεχόντων να επιστρέψουν στην Ελλάδα χωρίς καμία προηγούμενη σκέψη και εν μέσω ενός εντονότατου αισθήματος εγκλωβισμού, που έζησαν, στη διάρκεια της πανδημίας. Αξίζει επιπλέον να σημειωθεί ότι αρκετοί από τους συμμετέχοντες – ανεξαρτήτως της θετικής ή της αρνητικής τους εμπειρίας στο εξωτερικό – απευθύνθηκαν

σε ειδικό ψυχικής υγείας προκειμένου για στήριξη και νοσηματοδότηση των αποφάσεών τους είτε στη διάρκεια της παραμονής τους στο εξωτερικό, είτε κατά την επιστροφή τους στην Ελλάδα.

Δημογραφικά στοιχεία

20 άτομα, 16 γυναίκες και 4 άντρες
28 έως 38 ετών

Με προπτυχιακές σπουδές: 3

Με μεταπτυχιακές σπουδές: 13

Με διδακτορικές: 2

Με μεταδιδακτορικές: 1

Αντικείμενα σπουδών: Αντικείμενα σπουδών: Αρχιτεκτονική, Ηλεκτρολόγων-μηχανικών, Επικοινωνία-μέσα-πολιτισμός, Πολιτικές επιστήμες, Οικονομικά, Νοσηλευτική, Ψυχολογία, Εκπαίδευση, Πληροφορική, Κινηματογράφος/σκηνοθεσία, Χρηματοοικονομικά, Χημικό-μηχανικό, Κοινωνική εργασία,

Χώρες μετακίνησης: Αγγλία, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Σουηδία, Γαλλία, Μονακό.

Μετακίνηση στο εξωτερικό

Λόγοι

Προσωπικοί / ψυχολογικοί
Μιμητισμός
Οικογένεια
Κοινωνικοοικονομική κρίση

Εμπειρία εξωτερικού

Αμιγώς θετική

Ισορροπημένη

Αμιγώς αρνητική

Επιστροφή στην Ελλάδα

Λόγοι

Πανδημία
Κόπωση
Προσαρμογή
Συναισθήματα

Απολογισμός

Απομυθοποίηση

Θετικός απολογισμός
Αρνητικός απολογισμός

→ “... Γενικά νομίζω ότι η γενιά μου ήταν μία γενιά η οποία... Είναι πάρα πολύ άτυχη. Εμείς ενηλικιωθήκαμε το 2012, στο peak της κρίσης. Οπότε βγήκαμε στην ενηλικίωση με ένα στρες να τα τελειώσουμε όλα γρήγορα για να μπορέσουμε να είμαστε οικονομικά ανεξάρτητοι, πάρα πολύ τα λεφτά στο μυαλό μας και να είσαι πολύ ασφαλής, πολύ σίγουρος, ενώ η αμέσως προηγούμενη γενιά από εμάς είχε μία άλλη ελευθερία, ως προς το πώς ονειρεύεται και το πόσο χρόνο έχει. Εμάς αυτό μας απαγορεύτηκε πολύ γρήγορα. Και πάνω που αρχίσαμε λίγο να ανακτάμε την αυτοπεποίθησή μας, σκάει ο κορονοϊός...”

Αφηγήσεις απολογισμού:

→ “...όλα πάρα πολύ καινούργια, πάρα πολύ... πολλά υποσχόμενα...δηλαδή πάντοτε είχα στο μυαλό μου πως έξω είναι καλύτερα. Οπότε αυτό το «έξω είναι καλύτερα» μία εκδοχή αυτού του «έξω είναι καλύτερα», ήταν το γεγονός ότι η πόλη στην οποία ζούσα είχε πάρκα και φύση μέσα στο αστικό τοπίο... Θυμάμαι εκείνο το πρωινό να πηγαίνω – να έχει πολύ κρύο, και να πηγαίνω στο πανεπιστήμιο για το μάθημα και να νιώθω μία τρομερή αίσθηση ελευθερίας και ευτυχίας. Δηλαδή από αυτές τις πολύ λίγες στιγμές που μπορώ να πω ότι νιώθω ευτυχισμένος, αυτή ήταν μία από αυτές. Και ήταν έτσι πολύ ειδυλλιακό όλο το σκηνικό, πέφτανε τα φύλλα τα κίτρινα από τα δέντρα, ήταν έτσι πάρα πολύ...κινηματογραφικό σχεδόν. Και την έχω κρατήσει πολύ αυτή τη στιγμή γιατί, εκείνη τη στιγμή πάλι σκεφτόμουν αυτό το δίπολο, η ζωή στην Ελλάδα και, πόσο μάλλον λίγους μήνες πριν μπούμε στο στρατό και δεν ήθελα καθόλου να βρίσκομαι εκεί, σε αντιπαράθεση με αυτή τη στιγμή στην οποία βρίσκομαι στο μέρος που ήθελα εδώ και χρόνια να βρίσκομαι, υπό συνθήκες που τις έχω επιλέξει εγώ και νιώθω ότι έχω μόνο καλά πράγματα μπροστά μου...”

Ψυχική και συναισθηματική δυσκολία:

- “Είχα μία φοβερή αισιοδοξία για κάποιο λόγο ότι...Τέλος πάντων εφόσον έχουμε μεταπτυχιακό εδώ πέρα στο... Στο πανεπιστήμιο... ότι θα ήτα-νε... σχετικά εύκολο να βρω δουλειά, ε... που δεν ήτανε. Δηλαδή στην τελική ευθεία ας πούμε για την εργασία που δεν είχα ποια μαθήματα να πη-γαινοέρχομαι και... έπρεπε να... να ασχοληθώ με την αναζήτηση εργασίας, ήταν εκεί που ξεκίνησε το πολύ λούκι... ε... Γιατί έβλεπα θέσεις, έκανα αιτήσεις, και δεν έπαιρνα απαντήσεις καθόλου. Όσο περνούσε ο καιρός και δεν λάμβανα τίποτα, ή απόρριψη, ή τίποτα, έριχνα τα στάνταρ μου ας πούμε, και έλεγα εντάξει ας μην είναι πολιτι-κή επικοινωνία ας είναι corporate, ας μην είναι επικοινωνία, ας είναι μάρκετινγκ, ας είναι social media... Ξέρεις και σιγά-σιγά έπεφτε έπεφτε έπεφτε...”

Αφηγήσεις απολογισμού:

- “Με βοήθησε πολύ στο στο να γνωρίσω ακόμα καλύτερα τον εαυτό μου, διότι με έκανε πιο δυνατό, πνευματικά, πιο δυνατό και συναισθηματικά, αλλά και γενικότερα μπορώ πλέον να αντιμετωπίζω πιο εύκολα τις προκλήσεις που βρίσκονται στο δρόμο μου, διότι ξεπέρασα όλες τις δυσκολίες που είχα το πρώτο διάστημα εκεί, επομένως ξέρω ότι πλέον μπορώ να τα καταφέρω σε προκλήσεις που μπορεί να βρεθούν στο δρόμο μου και εδώ που ουσιαστικά είναι το μέρος στο οποίο έχω μεγαλώσει και έχω ζήσει σχεδόν όλη μου τη ζωή, οπότε μου φαίνεται πολύ μικρό πλέον οποιουδήποτε είδους πρόκληση σε σχέση με τις προκλήσεις που είχα εκεί, που ήμουν εντελώς μόνος μου, ήταν διαφορετικό το περιβάλλον.”

Οι προθέσεις κινητικότητας των ΝΕΕΕ, οι οποίες καταγράφηκαν στις έρευνες του LSOM, έχουν χαρακτηριστικά που μπορούν να τις προσδιορίσουν ως «διαρροή εγκεφάλων» (Lazaretou, 2022):

- αγγίζουν τη μεγάλη πλειοψηφία των φοιτητών,
- δεν φαίνεται να μετριάζονται στα άτομα που ζουν στο εξωτερικό,
- συνοδεύονται από γενικά αρνητικές κρίσεις για την ελληνική πραγματικότητα,
- και από υπεροχή των αρνητικών συναισθημάτων έναντι των θετικών.

Η αξιολόγηση των συνθηκών στην Ελλάδα προβλέπει κατά αναμενόμενο τρόπο τις προθέσεις κινητικότητας, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις καθίσταται ασήμαντη όταν εισάγονται στο μοντέλο πρόβλεψης οι παράγοντες ώθησης (κυρίως η ανάγκη για προσωπική ανάπτυξη και ευημερία και η αναζήτηση εργασίας) και αποτροπής (κυρίως συναισθηματικοί δεσμοί με την Ελλάδα).

- Τα ευρήματα αυτά δηλώνουν ότι οι δομικοί-μακροκοινωνικοί και οι ψυχολογικοί παράγοντες αλληλεπιδρούν προκειμένου να διαμορφώσουν την κινητικότητα.

→ Με αφορμή τις κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες, οι νέοι ενήλικοι αποφασίζουν να μετοικήσουν στο εξωτερικό για μία σειρά από προσωπικούς και χαρακτηρολογικούς λόγους: φιλοπεριέργεια, προσωπική ανάπτυξη, μίμηση, παρόρμηση, φυγή από δύσκολες προσωπικές συνθήκες, φιλοδοξία, προσωπική σχέση, κουλτούρα κινητικότητας στην οικογένεια.

→ Η αρχική αμφιθυμία σε επίπεδο «παραμένω στο εξωτερικό ή επιστρέφω στην Ελλάδα» μετά το τέλος των μεταπτυχιακών/διδακτορικών σπουδών βαθιάίνει σε μία αμφιθυμία σε επίπεδο ταυτότητας και ανήκειν για όσους παραμένουν στο εξωτερικό για εργασία.

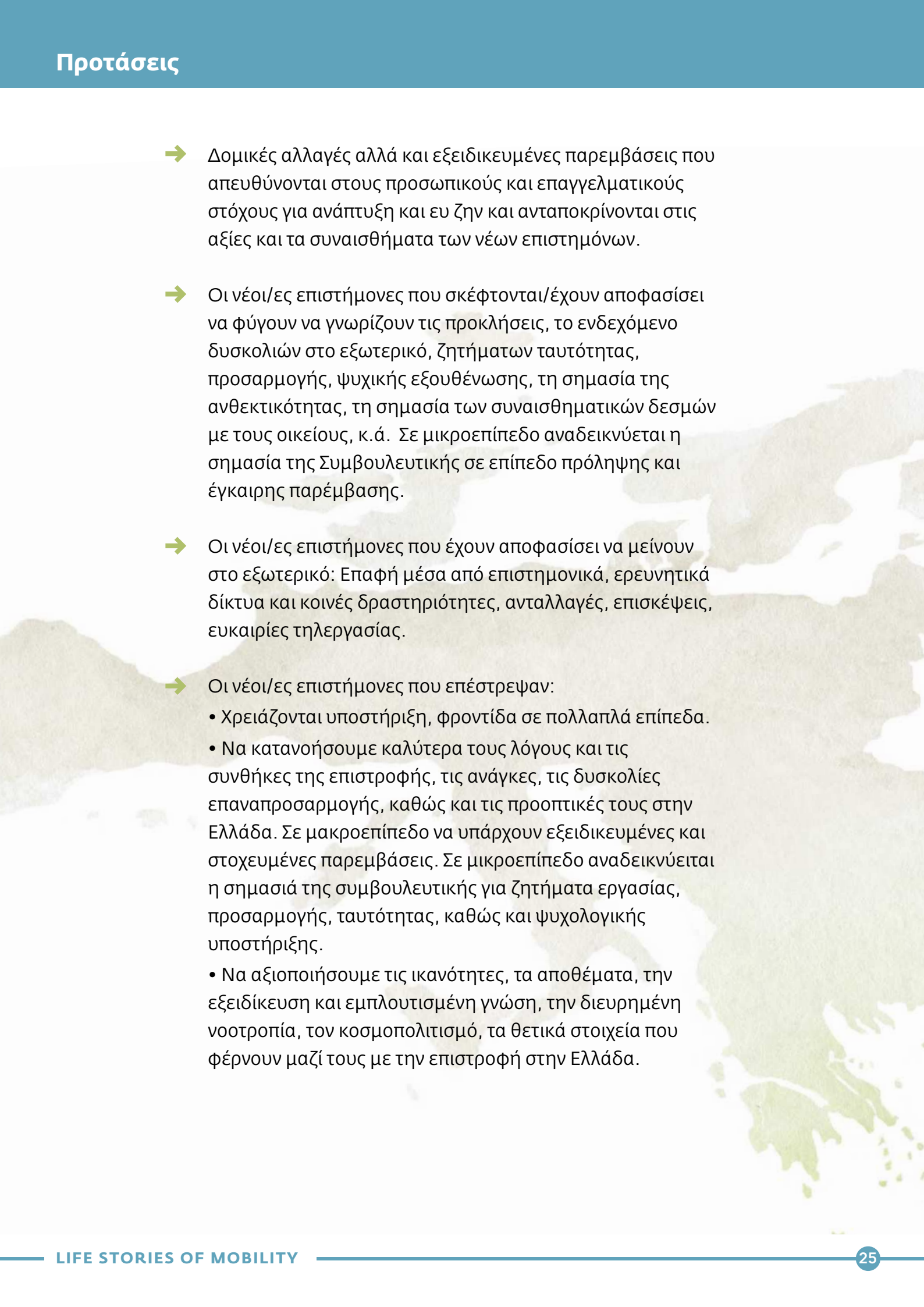
→ Πολλές οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν στο εξωτερικό, μεγάλη η ψυχική ανθεκτικότητα που επιδεικνύουν οι συμμετέχοντες.

→ Οι άνθρωποι επιστρέφουν στην Ελλάδα για να είναι κοντά στους οικείους και την οικογένειά τους.

- Η μετανάστευση των ΝΕΕΕΕ δεν γίνεται κατανοητή απλώς με οικονομετρικούς όρους. Πέρα από τα ποσοτικά κριτήρια, έχουν σημασία διαστάσεις όπως η ποιότητα ζωής, η αντιστοιχία της ατομικής νοοτροπίας με το κοινωνικό περιβάλλον και οι αξίες (Bartolini et al., 2017).
- Καταγράφεται σημαντική πολυμορφία στις προθέσεις κινητικότητας τόσο μεταξύ των ομάδων που βρίσκονται σε διαφορετική φάση ζωής, όσο και εντός των ομάδων αυτών. Με άλλα λόγια: Δεν χωράνε όλοι σε ένα μέγεθος!
- Τα παραπάνω συνδυαστικά αναδεικνύουν την ανάγκη για επεξεργασία εξειδικευμένων παρεμβάσεων προκειμένου να αντιμετωπιστεί η συνεχιζόμενη διαρροή ανθρώπινου δυναμικού στην Ελλάδα.

-
- ➔ Δομικές αλλαγές αλλά και εξειδικευμένες παρεμβάσεις που απευθύνονται στους προσωπικούς και επαγγελματικούς στόχους για ανάπτυξη και ευ ζην και ανταποκρίνονται στις αξίες και τα συναισθήματα των νέων επιστημόνων.
 - ➔ Οι νέοι/ες επιστήμονες που σκέφτονται/έχουν αποφασίσει να φύγουν να γνωρίζουν τις προκλήσεις, το ενδεχόμενο δυσκολιών στο εξωτερικό, ζητήματων ταυτότητας, προσαρμογής, ψυχικής εξουθένωσης, τη σημασία της ανθεκτικότητας, τη σημασία των συναισθηματικών δεσμών με τους οικείους, κ.ά. Σε μικροεπίπεδο αναδεικνύεται η σημασία της Συμβουλευτικής σε επίπεδο πρόληψης και έγκαιρης παρέμβασης.
 - ➔ Οι νέοι/ες επιστήμονες που έχουν αποφασίσει να μείνουν στο εξωτερικό: Επαφή μέσα από επιστημονικά, ερευνητικά δίκτυα και κοινές δραστηριότητες, ανταλλαγές, επισκέψεις, ευκαιρίες τηλεργασίας.
 - ➔ Οι νέοι/ες επιστήμονες που επέστρεψαν:
 - Χρειάζονται υποστήριξη, φροντίδα σε πολλαπλά επίπεδα.
 - Να κατανοήσουμε καλύτερα τους λόγους και τις συνθήκες της επιστροφής, τις ανάγκες, τις δυσκολίες επαναπροσαρμογής, καθώς και τις προοπτικές τους στην Ελλάδα. Σε μακροεπίπεδο να υπάρχουν εξειδικευμένες και στοχευμένες παρεμβάσεις. Σε μικροεπίπεδο αναδεικνύεται η σημασία της συμβουλευτικής για ζητήματα εργασίας, προσαρμογής, ταυτότητας, καθώς και ψυχολογικής υποστήριξης.
 - Να αξιοποιήσουμε τις ικανότητες, τα αποθέματα, την εξειδίκευση και εμπλουτισμένη γνώση, την διευρημένη νοοτροπία, τον κοσμοπολιτισμό, τα θετικά στοιχεία που φέρνουν μαζί τους με την επιστροφή στην Ελλάδα.

Επιστημονική Υπεύθυνη

Φιλία Ίσαρη,

Καθηγήτρια Συμβουλευτικής Ψυχολογίας, Τμήμα Ψυχολογίας, ΕΚΠΑ
Δ/ντρια Εργαστηρίου Ποιοτικής έρευνας στην Ψυχολογία και την Ψυχική Υγεία

Υπεύθυνος Ποσοτικής Μεθοδολογίας

Βασίλης Παυλόπουλος, Καθηγητής Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας, ΕΚΠΑ

Συνεργαζόμενοι φορείς

Durham University, UK, Professor **Brett Smith**, Director of Research

University of Leeds, UK, Professor **Michalis Kontopodis**, Chair in Youth Studies

Boston College, USA, Professor **Sharlene, Hesse-Biber**, Director Women's Studies

Ερευνητική Ομάδα

Αντιγόνη Αποστολοπούλου, Διδάκτωρ Ψυχολογίας, Τμήμα Ψυχολογίας, ΕΚΠΑ

Αύρα Λάου, Υποψήφια Διδάκτωρ Ψυχολογίας, Τμήμα Ψυχολογίας, ΕΚΠΑ

Καλλιόπη Μαριόλη, Οικονομολόγος, M.Sc. Επαγγελματική Συμβουλευτική, ΕΚΠΑ

Μάρα Κούρτογλου, Ψυχολόγος, M.Sc. Επαγγελματική Συμβουλευτική, ΕΚΠΑ

Μυρσίνη Κυριακίδου, Εκπαιδευτικός, M.Sc. Εφαρμοσμένη Ψυχολογία, ΕΚΠΑ